

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

Практикум з дитячо- батьківських відносин

Шифр та назва спеціальності
053 Психологія

Інститут
Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма
Психологія

Кафедра
Педагогіки та психології управління
соціальними системами імені акад. І.А. Зязюна)

Рівень освіти
Магістр

Тип дисципліни
Вибіркова

Семестр
перший

Мова викладання
Українська,

Викладачі, розробники

Підбуцька Ніна Вікторівна,
Nina.Pidbutska@khpі.edu.ua

Доктор психологічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами імені акад. І.А. Зязюна НТУ «ХПІ», автор понад 100 наукових та науково-методичних праць. Провідний лектор з дисципліни: «Основи професійної психології», "Вікова психологія", "Конфліктологія" та ін.

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](#)

Загальна інформація

Анотація

Дисципліна спрямована на засвоєння знань з основ сімейними психології та психодіагностики, дізнатися про психологію дитячо-батьківських відносин, ознайомитися із основами психоконсультаування та психотерапії дитячо-батьківських відносин.).

Мета та цілі дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Практикум з психології дитячо-батьківських відносин» є ознайомлення здобувачів із сучасними теоретичними уявленнями та практичними напрацюваннями основ сімейної психології та психодіагностики, особливостями дитячо-батьківських відносин, основи психоконсультаування та психотерапії дитячо-батьківських відносин.

Формат занять

Лекції, індивідуальне завдання, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – іспит.

Компетентності

Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік (СК4). Здатність планувати індивідуальну та групову психологічну роботу з

використанням інноваційних психотехнологій та сучасних психодіагностичних методик. (СК11), Здатність координувати психосоціальну, структурну та комплексно-орієнтовану соціальну роботу різних організацій, установ і підприємств; компетентне надання психологічної допомоги особистості (СК13)

Результати навчання

Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів (ПР2). Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій (ПР4). Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі (ПР5)

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 180 годин. (6 кредитів ECTS): лекції – 32 год., практичні - 32 год., самостійна робота – 116 год. Форма контролю: іспит.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Під час вивчення дисципліни використовується брейм-стормінг, діалогове навчання

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Методологічна основа вивчення сім'ї.

Феномен сім'ї у теорії систем. Застосування загальної системної концепції Людвіга фон Берталанфі в практиці роботи з сім'єю. Теорія сімейних систем М. Боуена: рівень тривоги та диференціація Я. Поняття діади та тріади у сімейній психології. Процес проєкції у сім'ї. Процес трансмісії багатьох поколінь. Системний підхід в теорії міжособистісної комунікації (П. Вацлавік). Циркулярна модель Д. Олсона для оцінки сімейної системи. Рівні діагностичної моделі Д. Оудсхоорна: загальне соціальне оточення, когнітивні та поведінкові проблеми, емоційні проблеми, особистісні та емоційні розлади. Особливості рольових позицій батька й матері у сім'ї та суспільстві. Прабатьківство та його психологічне значення для наступних поколінь.

Тема 2. Психологія батьківства

Соціально-психологічні умови формування материнства та татківства. Особливості рольових позицій батька й матері у сім'ї та суспільстві. Прабатьківство та його психологічне значення для наступних поколінь. Генеологічні лінії роду та механізми їх обумовленості. Типи прабатьківства: формальне, замінене, дистантне, співдружнє. Модель сімейного спілкування Вірджинії Сатир. Стили батьківського впливу за Шефером. Проблема оптимального стилю виховання дитини. Стили сімейного виховання за Діанною Баумрінд.

Тема №3. Психологічні проблеми сімейного виховання

Модель сімейного виховання у руслі психоаналітичного напрямку. Вплив батьків на психічний розвиток дитини у працях З. Фрейда. Вплив батьків на становлення особистості людини у концепціях Е. Еріксона. Е. Фромм про роль матері і батька у вихованні дітей. «Біхевіористична» та «гуманістична» модель сімейного виховання. Практична методика застосування адлерівської теорії індивідуальної психології для розуміння причин деструктивної поведінки у дітей та корекції дитячої поведінки без застосування покарань та винагород за Р. Дрейкурсом. Стили сімейного виховання, типи неправильного виховання дітей в сім'ї. Умови успішного виховання дітей в сім'ї. Причини неадекватного батьківського ставлення до дитини. Методика АСВ.

Тема №4. Діагностика дитячо-батьківських відносин

Методи діагностики у сімейній психології. Принципи психологічної діагностики емоційних стосунків у подружній парі, батьківсько-дитячих, та родинно-сімейних взаєминах. Вивчення сімейної підсистеми методами психодіагностики за домінуючою ознакою (сварки, конфлікти, розлучення, пошук ресурсів, а також переживання горя, випадків травматизації та стресових переживань, насилля). Принципи та методи психологічної діагностики з питань стосунків у межах

старшого і молодшого покоління. Діагностика різних проявів батьківсько-дитячих взаємин, як-то: симбіоз, стилі батьківсько-дитячих взаємин та батьківського виховання тощо. Особливості проведення діагностики за запитом (складна дитяча поведінка, стан дитини, труднощі соціалізації дитини, некомпетентність батьків, конфлікти та непорозуміння тощо).

Вибір діагностичних методів: спостереження, проєктивні методи, самозвіти, циркулярне інтерв'ю, клінічна бесіда тощо. Вивчення процесів внутрішньо-сімейної комунікації: циркулярна модель (Д. Олсон), комунікативні моделі опису сім'ї як системи, що маневрує (М. Боуен, П. Вацлавік, Г. Бейтсон). Сімейний контракт як етична умова психологічної роботи з неповнолітньою дитиною. Принципи організації співпраці зі спеціалістами суміжних професій.

Тема №5. Консультування у сфері дитячо-батьківських відносин

Сімейне консультування: підходи, школи та види. Індивідуальне, подружнє, сімейно-групове, сімейне консультування без сім'ї, консультування батьків щодо дітей, консультування дітей різного віку. Моделі консультативної роботи з парами та сім'ями: циркулярне інтерв'ю, транзакційна модель роботи з подружньою парою, підхід мікронавичок у роботі з парою за А. Айві. Діагностичні індикатори: функції симптоматичної поведінки у сімейній системі (Оудсхорн); роль сімейної тривоги у сімейній системі (Е. Ейдеміллер, В. Юстицкас); сім'я як маневруюча система (Е. Берн, О. Черніков, Річардсон); сім'я як комунікаційна система (П. Вацлавік, Г. Бейтсон).

Психотерапевтичні школи структурно-сімейна терапія С. Мінухіна, модель багатьох поколінь І. Бозормені-Надю, сімейна терапія, орієнтована на переживання К. Вітакера, стратегічна сімейна терапія К. Маданеса, коротка терапія, орієнтована на рішення Шазера, модель створення життєвого досвіду за В. Сатир а також моделі транзакційного аналізу, арт терапевтичної, когнітивно- поведінкової, біхевіоральної, процесуальної консультативно-терапевтичних шкіл тощо). Принципи та методи сімейного консультування. Принципи консультування сім'ї та її членів. Особливості сімейного консультування за запитом її членів чи третьої сторони (соціального працівника, лікаря, за вимогою суду тощо). Структура консультативної сесії та специфіка її застосування у сімейному консультуванні. Етичні норми сімейного консультування. Стратегічна сімейна терапія. Сеттінг у стратегічній сімейній терапії та інших школах сімейної психотерапії. Практика використання групи споглядачів у сімейному консультуванні. Особливості застосування методів діагностики та корегування у сімейному консультуванні (циркулярна модель Д. Олсона, сімейна дошка, генограма та лінія часу, сімейні ігри (Пляцек, ігри з проєктивними карточками, сімейна скульптура, сімейна психодрама).

Тема № 6 Психотерапія стосунків батьків та дітей

Індивідуальна терапія батьків. Інформаційно-просвітницька робота психолога у випадку терапії батьків як причини конфліктної ситуації з дітьми. Особистість дитини як сімейна цінність. Індивідуальний підхід до виховання сиблінгів. Особливості встановлення відкритої комунікації в родині. Індивідуальна терапія дітей. Навчання побудові продуктивних комунікацій в родині.

Групова терапія батьків та дітей (тренінг «Моя родина сьогодні та в майбутньому», тренінг взаємодії). Особливості та важливі результати проведення спільної групової роботи з батьками та дітьми. «Підводні камені» групової роботи батьків та дітей. Особливості консультування батьків із проблемами комунікації із дорослими дітьми. Техніки консультування батьків із дорослими дітьми. Робота з істиною причиною як з наслідком виховання дітей в родині та особливостями самої родини

Теми практичних занять

Тема1. Методологічна основа вивчення сім'ї.

Рівні діагностичної моделі Д. Оудсхорна: загальне соціальне оточення, когнітивні та поведінкові проблеми, емоційні проблеми, особистісні та емоційні розлади. Особливості рольових позицій батька й матері у сім'ї та суспільстві. Прабатьківство та його психологічне значення для наступних поколінь.

Тема 2. Психологія батьківства

Модель сімейного спілкування Вірджинії Сатир. Стилі батьківського впливу за Шефером. Проблема оптимального стилю виховання дитини. Стилі сімейного виховання за Діаною Баумрінд.

Тема №3. Психологічні проблеми сімейного виховання

Умови успішного виховання дітей в сім'ї. Причини неадекватного батьківського ставлення до дитини. Методика АСВ.

Тема №4. Діагностика дитячо-батьківських відносин

Принципи та методи психологічної діагностики з питань стосунків у межах старшого і молодшого покоління. Діагностика різних проявів батьківсько-дитячих взаємин, як-то: симбіоз, стилі батьківсько-дитячих взаємин та батьківського виховання тощо. Особливості проведення діагностики за запитом (складна дитяча поведінка, стан дитини, труднощі соціалізації дитини, некомпетентність батьків, конфлікти та непорозуміння тощо).

Вибір діагностичних методів: спостереження, проєктивні методи, самозвіти, циркулярне інтерв'ю, клінічна бесіда тощо.

Тема №5. Консультування у сфері дитячо-батьківських відносин

Моделі консультативної роботи з парами та сім'ями: циркулярне інтерв'ю, транзакційна модель роботи з подружньою парою, підхід мікронавичок у роботі з парою за А. Айві. Діагностичні індикатори: функції симптоматичної поведінки у сімейній системі (Оудсхорн); роль сімейної тривоги у сімейній системі (Е. Ейдемільер, В. Юстицкас); сім'я як маневруюча система (Е. Берн, О. Черніков, Річардсон); сім'я як комунікаційна система (П. Вацлавік, Г. Бейтсон).

Принципи та методи сімейного консультування. Принципи консультування сім'ї та її членів. Особливості сімейного консультування за запитом її членів чи третьої сторони (соціального працівника, лікаря, за вимогою суду тощо). Структура консультативної сесії та специфіка її застосування у сімейному консультуванні.

Тема № 6 Психотерапія стосунків батьків та дітей

Індивідуальна терапія батьків. Інформаційно-просвітницька робота психолога у випадку терапії батьків як причини конфліктної ситуації з дітьми. Особистість дитини як сімейна цінність. Індивідуальний підхід до виховання сиблінгів. Особливості встановлення відкритої комунікації в родині. Індивідуальна терапія дітей. Навчання побудові продуктивних комунікацій в родині.

Групова терапія батьків та дітей (тренінг «Моя родина сьогодні та в майбутньому», тренінг взаємодії)

Теми лабораторних робіт

Самостійна робота

Курс передбачає виконання індивідуальних завдань за темами: "Техніка ранніх спогадів", "Генограма".

Студентам також рекомендуються додаткові матеріали (відео, статті) для самостійного вивчення та аналізу.

Література та навчальні матеріали

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Базова література

1. Когутяк, Н. М., Сидорик, Ю. Р., & Мицько, В. М. (2020). Дитяча психологія з практикумом.
2. Дуткевич, Т. В. (2014). Дитяча психологія.
3. Федоренко, Р. П. (2015). Психологія сім'ї.
4. Кучманіч, І. М. (2018). Психологія сім'ї.
5. Мушкевич, М. І. (2019). Сімейна психотерапія.
6. Мітлош, А. В. (2018). Сімейна психотерапія.
7. Психологія сім'ї : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.В. Помиткіна, В.В. Злагодух, Н.С. Хімченко, Н.І. Погорільська. –К.: НАУ, 2011. –271 с.
8. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – С.25-43.
9. Павелків Роман Володимирович, Цигипало Олена Петрівна Дитяча психологія: підручник .-2-ге вид., випр.-К.:Академвидав,2015 .-400 с.
10. Долинська Любов Василівна, Лисянська Таїсія Миколаївна, Ширяєва Людмила Миколаївна, Андріяшина Наталія Володимирівна Вікова психологія: хрестоматія : навч. посіб./МОН України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова .-К.:Каравела,2014 .-488 с.
11. Bjorklund, D. F., & Pellegrini, A. D. (2000). Child development and evolutionary psychology. Child development, 71(6), 1687-1708.

12. Inhelder, B., Sinclair, H., & Bovet, M. (2014). Learning and the development of cognition (Psychology revivals). Psychology Press.
13. Molen H., Schmid H., Osseweijer E., Manon A. (2015). Skills in Psychodiagnostics. Eleven International Publishing, 94 p. <https://www.thefreelibrary.com/Skills+in+Psychodiagnostics.-a0404220160>

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

100% підсумкової оцінки складаються з результатів оцінювання у вигляді іспиту (20%) та поточного оцінювання (80%).

Іспит: усна відповідь та вирішення кейсу.

Поточне оцінювання: активна участь у обговореннях (20%), індивідуальні завдання (30%), написання есе (20%), написання контрольних робіт (10%).

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис

Завідувач кафедри
Олександр РОМАНОВСЬКИЙ

Дата погодження, підпис

Гарант ОП
Анастасія КНИШ